

and perceiving of the world.

The most significant feature of the given personality characteristic is the absence of necessity to restore the physiological or psychological stability as the high level of tolerance helps to perceive certain situations without any internal and external confrontation.

Keywords: tolerance, leniency, personality development, interpersonal interaction.

УДК 159.9.019.4-053.5-056.313

Сидоренко О.Б.

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ДОВІЛЬНОСТІ У ПОВЕДІНЦІ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З НИЗЬКИМИ НАВЧАЛЬНИМИ ДОСЯГНЕННЯМИ

Сидоренко О.Б. Шляхи розвитку довільності у поведінці учнів молодшого шкільного віку з низькими навчальними досягненнями. У статті висвітлено наукові дослідження умов розвитку довільності у поведінці учнів молодшого шкільного віку, які мають низькі навчальні досягнення в учінні, розкриті вікові особливості молодших школярів, визначена сутність поняття „довільність”, „довільна регуляція”. Представлено шляхи розвитку довільності у поведінці молодших школярів з низькою результативністю в учінні, виокремлено психологічні та педагогічні умови розвитку внутрішньої та зовнішньої складових поведінки, подолання недоліків у пізнавальній сфері, недоліків у мотиваційній сфері учіння та недоліків у сфері довільності.

Ключові слова: довільність, довільна регуляція, мотивація, увага, мислення, обмежувальна ціль, вольові якості, індивідуальний, особистісно – діяльнісний, особистісно – орієнтований підходи.

Сидоренко О.Б. Пути развития произвольности в поведении учащихся младшего школьного возраста с низкими учебными достижениями. В статье освещены научные исследования условий развития произвольности в поведении детей младшего школьного возраста, имеющих низкие учебные достижения в учении, раскрыты возрастные особенности младших школьников, определена сущность понятия "произвольность", "произвольная регуляция". Представлены пути развития произвольности в поведении младших школьников с низкой результативностью в учении, выделены психологические и педагогические условия развития внутренней и внешней составляющей поведения, преодоления недостатков в познавательной сфере, недостатков в мотивационной сфере учения и недостатков в сфере произвольности.

Ключевые слова: произвольность, произвольная регуляция, мотивы, ограничительная цель, вольовая активность, индивидуальный, личностно – деятельностный, личностно-ориентированный подходы.

Постановка проблеми. Формування відповідальної особистості, здатної до довільного самоуправління власною поведінкою, та створення всіх умов для цього, виступає одним з найважливіших завдань сучасної загальноосвітньої школи. Пошуки ефективних шляхів розв’язання поставленого завдання вже з перших років навчання дитини у школі мають особливу значущість для психологічної науки та педагогічної практики.

Навчання у школі потребує від молодших школярів усвідомлення і виконання навчальних завдань, здатності підпорядковувати їм власну активність, а також довільного управління своїми пізнавальними процесами та поведінкою. Тому, проблема розвитку довільності у поведінці учнів початкових класів з низькою результативністю в учінні вирізняється своєю теоретичною й практичною значущістю.

Аналіз досліджень і публікацій. Вивчення психологічних умов розвитку довільного управління власною поведінкою в учнів початкових класів розглянуто у роботах І.В. Дубровіної, М.Г. Іванчук, К.П. Мальцевої, Л.С. Славіної, Н.Ф. Прокіної, Г.О. Собієвої та ін.; психологічні механізми поведінки школяра - у роботах А.Я. Арета, М.Й. Боришевського, К.П. Мальцевої, А.К. Сердюк, І.В. Сингаївської, Г.О. Собієвої та ін.; особливості усвідомлення молодшими школярами власної поведінки – у роботах Р.В. Павелківа, І.І. Чеснокової та ін.; взаємозв'язок між регуляцією поведінки дитини молодшого шкільного віку та її моральним розвитком – у роботах І.Д. Бега, О.В. Гудими, Л.С. Сапожнікової, О.В. Скрипченка, О.О. Ставицького, С.Г. Якобсон та ін.

Науковці І.Д. Бех [2] і Л.І. Божович [3] наголошують на тому, що вчителям і вихователям необхідно навчити учнів свідомо керувати власною поведінкою та діяльністю упродовж їх навчання у початкових класах; сформуванню у дітей такі особистісні якості (відповідальність, старанність, дисциплінованість, організованість, наполегливість й т. ін.), що сприятимуть появі довільності в їх поведінці. Однак щойно перераховані якості можна сформуванню лише в умовах спеціально організованого навчального процесу.

Питання про розвиток довільності у поведінці молодших школярів з низькою результативністю в учінні у рамках роботи як: 1) розвиток внутрішньої та зовнішньої складових поведінки (зокрема: мотивації досягнення, цілепокладання; адекватної самооцінки; якостей організованості, дисциплінованості, відповідальності, наполегливості та терплячості, саморегуляції прояву лінощів; набуття знань про правила шкільної поведінки, їх усвідомлення і дотримання учнями); 2) подолання тих психологічних чинників їх низької результативності в учінні, що найбільше пов'язані з поведінкою (недоліків у пізнавальній сфері, недоліків у мотиваційній сфері учіння та недоліків у сфері довільності) в такому ракурсі науковцями не розглядалося.

Мета статті – вивчення особливостей розвитку довільної поведінки та обґрунтування шляхів її формування в учнів молодшого шкільного віку з низької результативністю в учінні.

Виклад основного матеріалу. Нами було експериментально виявлено особливості та динаміку поведінки учнів 2-4 класів з низькою результативністю в учінні; встановлено критерії й показники високого, середнього та низького рівнів прояву довільності у поведінці молодших школярів; з'ясовано характер взаємозв'язку між поведінкою учнів і основними психологічними чинниками їх низької результативності в учінні (недоліками у розвитку пізнавальних

процесів, мотивації учіння та довільності). Доведено, що низький рівень прояву довільності у поведінці більшості молодших школярів з низькою результативністю в учінні залишається таким до 4-го класу. Тому, для розвитку довільності у поведінці учнів початкових класів необхідно створити психолого-педагогічні умови, які будуть сприятиме як розвитку довірливої регуляції так і підняттю рівня навчальних досягнень в учінні молодших школярів.

Молодший шкільний вік є сенситивним для розвитку довільності у поведінці, до кінця цього віку в дітей з'являється потреба у саморегуляції власної поведінки, а здатність учнів до довірливої регуляції поведінки виступає одним з його центральних новоутворень. Водночас, як ми зазначали що, здатність до засвоєння форм поведінки притаманна особистості з високим рівнем розвитку мотивації [5]. Отже, дорослі повинні створити всі умови для реалізації цих потенційних можливостей дітей молодшого шкільного віку. Для розв'язання даного завдання дорослим необхідно володіти знаннями про особливості психічного та особистісного розвитку учнів початкових класів, становлення довільності у поведінці дітей цього віку і вміло використовувати такі знання у процесах навчання і виховання.

Так, вчителеві важливо знати про такі особливості розвитку дітей молодшого шкільного віку: у цьому віці ще зберігаються рухливість, безпосередність, імпульсивність поведінки, нестійкість уваги, недоліки у розвитку волі та прояви типологічних якостей у поведінці; упродовж учіння в початковій школі відбувається становлення якостей характеру, нового рівня потреб, що дозволяють школяреві діяти згідно з самостійно поставленими цілями й моральними вимогами; зміна соціальної ситуації розвитку вимагає від дитини організованої довірливості, відповідальності за власну дисциплінованість і учбові дії - якостей, становлення яких буде відбуватися в умовах навчання; неузгодження стандартних умов шкільного життя з індивідуальними особливостями дитини можуть призводити зокрема до зниження її вольової активності та пригніченості; нездатність учня до зворотного зв'язку з дорослим (дитина не може пояснити, що саме її ображає, якою має бути її правильна реакція на авторитарний контроль з боку дорослого, на несправедливість і т. ін.); недостатній рівень сформованості в дитини знань про зміст власних переживань на початку шкільного навчання; школярі не здатні співвіднести свої емоційні реакції з чинниками, що їх зумовлюють; лише до закінчення початкової школи дитина більшою мірою усвідомлює свої переживання.

Зазначене вище та експериментально виявлений низький рівень прояву довірливості у поведінці зумовив необхідність теоретичного обґрунтування шляхів розвитку довірливості у поведінці молодших школярів з низькими навчальними досягненнями.

Розвиток довірливості у поведінці учнів початкових класів з низькою результативністю в учінні передбачає здійснення двох напрямків роботи, що тісно пов'язані між собою: 1) розвиток внутрішньої й зовнішньої складових поведінки: мотивації досягнення, цілепокладання; адекватної самооцінки; якостей організованості, дисциплінованості, відповідальності, наполегливості

та терплячості, саморегуляції прояву лінощів; набуття знань про правила шкільної поведінки, їх усвідомлення і дотримання учнями; 2) подолання тих психологічних чинників низької результативності в учінні, які найбільше пов'язані з поведінкою школярів — недоліків у пізнавальній сфері, недоліків у мотиваційній сфері учіння та недоліків у сфері довільності.

У психологічній та педагогічній науці з'ясовано, що розвиток довільності в поведінці та зокрема довільного управління як засобу організації цієї поведінки у дітей молодшого шкільного віку зумовлено низкою умов. Представимо нижче основні з них.

Як вже було згадано вище, однією з важливих педагогічних умов є знання вчителями і вихователями, практичним психологом і батьками учнів початкових класів особливостей розвитку довільності у поведінці школярів. Довільність — це самоуправління власною поведінкою за допомогою свідомості, що передбачає самостійність людини не лише у прийнятті рішень, але й в ініціації дій, вчинків, їх здійсненні та контролі. І.Д. Бех слушно зазначає, що довільність вирізняється формуванням в індивіда здатності «будувати свою поведінку усвідомлено, звільняючись як від влади свого природного стану, так і від влади певної життєвої ситуації» [2, с. 30].

Доречно також відзначити, що довільна регуляція характеризується свідомою цілеспрямованістю поведінки. Тобто, необхідно вчити учнів свідомо ставити ціль, планувати власні дії та виконувати прийняте рішення, що сприятиме розвитку в дітей самоконтролю, рішучості, цілеспрямованості, наполегливості й самовладання [7].

Значущою умовою розвитку довільності у поведінці учнів початкових класів є спільна діяльність з дорослими (вчителями та батьками), що забезпечують школярів засобами організації нової поведінки. Завдяки систематичному навчанню відбувається цілеспрямоване засвоєння школярами соціокультурного досвіду — соціальних норм, правил і способів поведінки, що згодом призводить до появи довільності у поведінці дитини [6].

Для розвитку в молодших школярів вміння свідомо й самостійно планувати власну діяльність, ставити перед собою цілі та довільно управляти своєю поведінкою дорослі (як батьки, так і вчителі) повинні дотримуватися таких психологічних умов організації навчально-виховного процесу як: 1) наявність достатньо сильного та тривалого за своєю дією мотиву поведінки; 2) введення обмежувальної цілі; 3) поділ складної форми поведінки, що засвоюється дитиною, на відносно самостійні та невеликі дії; 4) використання опори (зовнішніх засобів) при оволодінні поведінкою.

Найсильнішими для учнів початкових класів є «реально діючі» мотиви, що надають діям дитини особистісного смислу та спонукають до кращого виконання ними таких вимог з боку дорослого, які співпадатимуть з власними потребами школяра. Важливо звернути увагу на індивідуальні особливості мотиваційної сфери дітей, що дозволить виокремити ті мотиви, що будуть найбільш дійовими для кожного учня. Так, спершу можна ставити перед школярем конкретні цілі (дотримуватися встановленого батьками режиму дня,

виконувати правила поведінки у школі (на уроках, на перервах, в їдальні, на прогулянці й т. ін.), вчасно виконувати домашні завдання тощо). «Реально діючі» мотиви для досягнення таких цілей спершу можуть пов'язуватися із задоволенням певних потреб дитини: гратися в комп'ютерні ігри, дивитися улюблені телепередачі, спілкуватися з ровесниками, відвідувати який-небудь гурток чи спортивну секцію і т. ін.). Згодом в учнів початкових класів з'явиться здатність самостійно досягати поставлених дорослими цілей. Водночас із дорослішанням дитини зміст «реально діючих» мотивів може змінюватися.

Обмежувальну ціль необхідно вводити на початку діяльності учнів чи під час початкового етапу насичення. Дотримання цієї умови сприяє швидкому і організованому закінченню ними діяльності.

Якщо молодшим школярам необхідно засвоїти складні форми поведінки, то застосовуються такі прийоми поділу цієї форми поведінки на частини: 1) перед учнями ставляться конкретні цілі, що спрямовані на оволодіння окремими елементами поведінки, здійснення яких дорослому неважко проконтролювати; 2) конкретні цілі потрібно формулювати на початку діяльності; 3) термін, упродовж якого має досягатися поставлена дорослим конкретна ціль, має бути коротким; 4) дорослий постійно контролює процес досягнення дитиною поставленої перед нею конкретної цілі.

С.Г. Якобсон наголошує про використання зовнішніх засобів — секундомір, пісочний годинник і т. ін., що сприятимуть здійсненню контролю дитини за власною поведінкою. Значущою у розвитку довільності у поведінці молодших школярів є роль дорослих, що повинні правильно спрямувати їх зусилля, допомогти дітям зрозуміти сутність цих зусиль [9].

До обов'язкових умов розвитку вчителем самоконтролю в учінні та поведінці молодших школярів як на уроках, так і в позаурочний час належать такі: 1) формування в учнів певних знань і вмінь їх використовувати; 2) надання школярам конкретного зразка, що може змінюватися (згодом самоконтроль формується за допомогою узагальнених уявлень учнів про ці зразки) [1].

Для засвоєння та усвідомлення правил шкільної поведінки вчителю необхідно сформулювати в учнів початкових класів потребу в довільному самоконтролі, дотримуючись таких умов: 1) чітко формулювати правила поведінки у школі; 2) давати установку на самоконтроль; 3) використовувати засоби наочної фіксації вчинків; 4) здійснювати безпосередній контроль за вчинками учнів у школі [4].

З метою підвищення рівня усвідомлення молодшими школярами власної поведінки у навчальному процесі вчителю доцільно застосовувати наступні умови: 1) ознайомити учнів з еталонами оцінювання результатів їх учіння; 2) формувати в школярів «спільні» еталони оцінювання, що можуть систематично використовуватися на багатьох уроках; 3) організувати перевірку знань школярів за системою взаємних оцінок.

Батькам учнів початкових класів важливо знати і дотримуватися при вихованні своїх дітей у сім'ї таких умов, що сприяють формуванню у них організованості, дисциплінованості, відповідальності та згодом призводять до

появи довільності в їх поведінці: 1) ретельно спланувати режим дня для дитини та постійно контролювати його виконання; 2) створювати умови для того, щоб дитина доводила розпочату справу до кінця; 3) надавати дитині доцільну самостійність; 4) встановити для дитини певні обов'язки та здійснювати контроль за їх виконанням, що згодом призведе до появи самоконтролю у поведінці дитини.

З метою розвитку довільності у поведінці учнів початкових класів з низькою результативністю в учінні, а також підвищення рівня цієї результативності, вчителі та вихователі початкової школи повинні постійно застосовувати принцип індивідуального підходу в процесах навчання та виховання дітей. Для впровадження цього принципу вчителям необхідно дотримуватися таких умов: 1) знати індивідуальні особливості кожного учня для надання йому своєчасної допомоги та виробити певний стиль навчальної діяльності; 2) створити можливості для самостійного вибору школярами навчальних завдань.

Другий напрям роботи спрямований на подолання недоліків у пізнавальній сфері, недоліків у мотиваційній сфері учіння та недоліків у сфері довільності молодших школярів з низькою результативністю в учінні.

Для реалізації цього напрямку значущим є впровадження вчителями початкових класів особистісно-діяльнісного підходу у навчально-виховному процесі. У зв'язку з цим вчителям потрібно таким чином організувати та управляти учінням молодших школярів, щоб забезпечити впливи на спрямованість їх інтересів, ціннісних орієнтацій та інтелект. Досягнення щойно визначеної цілі вимагає створення вчителями умов, «в яких школярі змогли б здійснити свій вибір (підручника, додаткових джерел, цілей учіння й т. ін.) для свободи власних особистісних проявів, для самоактуалізації й особистісного зростання, для формування активності учнів, для єдності зовнішніх і внутрішніх мотивів, для прийняття навчального завдання та переживання задоволення від його правильного розв'язання, для зняття соціальних бар'єрів».

Представимо нижче психологічні та педагогічні умови, що спрямовані на подолання таких недоліків у пізнавальній сфері як недоліки у мисленні та увазі.

Для подолання недоліків у мисленні молодших школярів з низькою результативністю в учінні важливим є систематичне дотримання вчителем наступних умов: 1) використання на уроках різноманітних психокорекційних вправ на класифікацію, порівняння та узагальнення об'єктів; 2) формування в учнів вміння правильно переносити прийоми роботи, способи розв'язання з однієї ситуації на іншу, подібну до першої; 3) ставити такі запитання, що активізуватимуть такий минулий досвід дитини, який пов'язаний з щойно вивченими теоретичними знаннями.

З метою подолання недоліків в увазі молодших школярів з низькою результативністю в учінні вчителів необхідно дотримуватися таких умов: 1) використовувати на уроках і в позаурочний час різноманітні психокорекційні вправи та прийоми ігрового характеру для розвитку уваги; 2) постійно

створювати на уроках такі ситуації, що вимагають підвищеної уваги з боку учнів.

Доречно зазначити, що період навчання у початковій школі є сенситивним для формування мотивації учіння в школярів, зокрема: пізнавальних інтересів, позитивного ставлення дитини до навчання та до себе як до суб'єкта цього процесу. А.К. Маркова слушно відзначає, що кожній дитині притаманна «специфічно людська пізнавальна потреба», що пов'язана з школою. У зв'язку з цим дорослим необхідно створити всі умови як для розвитку позитивних, так і для усунення негативних мотивів у мотиваційній сфері учіння молодших школярів [8].

Так, формування пізнавальних мотивів учіння значною мірою зумовлено умовами організації учбової діяльності молодших школярів.

Для формування позитивної мотивації учіння в молодших школярів вчителю необхідно дотримуватися особистісно орієнтованого підходу в навчально-виховному процесі. Центром особистісно-орієнтованого навчання є особистісні якості, самобутність і самоцінність учня. Важливо спершу розкрити досвід кожного школяра як суб'єкта учіння, а згодом узгоджувати такий досвід із змістом навчання.

Провідними принципами особистісно орієнтованого навчання виступають: орієнтованість на особистість учня, тобто надання пріоритету самоцінності, самобутності та індивідуальності школяра, його можливостям, цілям і життєвому досвіду; дотримання даного принципу призводить до становлення самодостатності дитини; співпраця та партнерство - врахування прав кожного суб'єкта процесу навчання, свідоме прийняття цими суб'єктами повної відповідальності за виконання обов'язків, що поставлені перед ними; забезпечення всебічного розвитку дитини, зокрема створення умов для розкриття природних здібностей та здатностей учнів; проблемність у навчанні.

Значущою умовою формування мотиваційної сфери учіння в молодших школярів є використання вчителем діяльнісного підходу в управлінні процесом їх учіння, що передбачає: 1) підсилення мотивації учіння та її усвідомлення школярами; 2) розвиток здатності учнів до цілепокладання у процесі учіння; 3) сприяння появі у дітей таких дій і операцій, що є необхідними для досягнення поставленої цілі.

Подолання недоліків у мотиваційній сфері учіння учнів передбачає дотримання вчителями початкових класів таких умов: 1) систематично створювати проблемні ситуації на уроках; 2) при поясненні учням навчального матеріалу дотримуватися принципу доступності; 3) правильно добирати об'єм навчального матеріалу: не перевантажувати та уникати недовантаження учнів; 4) розвивати прийоми самостійної роботи у школярів. Важливо, щоб вчитель правильно будував стосунки з учнями, доброзичливо та з довірою ставився до учнів; відмовився від авторитарного стилю і застосовував демократичний стиль у спілкуванні з ними. Також вчителям початкових класів необхідно постійно створювати для школярів ситуації успіху в учінні та ситуації, в яких учні

будуть переживати радість пізнання, набувати впевненості у власних здібностях і можливостях.

Вчителеві необхідно систематично застосовувати методи заохочення та похвали; справедливо оцінювати кожного школяра; сприяти формуванню адекватної самооцінки й позитивного ставлення учнів до навчання. У зв'язку з цим вчителеві потрібно дотримуватися принципів порівняння учнів з однаковими можливостями та порівняння теперішніх досягнень учня з його минулими досягненнями.

Описані вище умови сприятимуть формуванню як позитивних мотивів учбової діяльності, так і мотивації досягнення у молодших школярів з різною результативністю в учінні.

З метою подолання недоліків у мотиваційній сфері учбової діяльності безпосередньо в учнів початкових класів з низькою результативністю в учінні вчителям необхідно дотримуватися й таких умов: 1) передусім переключити життєві орієнтації кожного школяра з позашкільних інтересів й занять на яку-небудь внутрішню шкільну діяльність, у якій більшою мірою будуть задовольнятися його домінуючі потреби; виконання цієї умови призведе до підвищення авторитету вчителя та до появи можливостей для формування пізнавальних інтересів у цих учнів; 2) підбирати навчальні завдання з цікавим змістом; 3) систематично створювати для учнів реальні можливості добитися успіху при розв'язанні яких-небудь навчальних завдань, що призводитиме до переживання задоволення, радості та появи самоповаги; 4) постійно підкріплювати успіх, що здобутий нелегкою працею; 5) позитивно реагувати на будь-які прояви відповідального ставлення дитини до власних учнівських обов'язків.

Для формування адекватної самооцінки та мотивації успіху в учнів початкових класів з низькою результативністю в учінні вчителям потрібно використовувати одноманітні види діяльності (переписування, обчислення і т. ін.), в яких ці школярі зможуть брати активну участь і у результаті успішного виконання яких отримуватимуть задоволення. Поступово навчальні завдання потрібно ускладнювати, формуючи водночас в учнів раціональні прийоми роботи та схвалюючи кожний їх успіх.

Подолання недоліків у сфері довільності, що пов'язана з учінням, забезпечуватиметься дотриманням вчителем низки умов: 1) доступно формулювати навчальні завдання, щоб школярі з низькою результативністю в учінні змогли їх правильно та свідомо сприйняти; 2) вчити учнів долати труднощі при розв'язанні учбових завдань і досягненні учбових цілей; 3) постійно здійснювати контроль за дотриманням дітьми дисципліни на уроках; 4) систематично контролювати, щоб учні запам'ятали необхідні правила та дотримувалися цих правил для правильного виконання якого-небудь навчального завдання.

З метою подолання імпульсивності у поведінці молодшого школяра на уроках вчителю варто дотримуватися таких умов: 1) поводити себе спокійно та стримано, оскільки учні схильні до наслідування поведінки вчителя;

2) використовувати індивідуальний підхід до цих дітей — майже завжди задовольняти їх імпульсивне прагнення відповісти на поставлене запитання, однак надавати таку можливість через деякий час упродовж якого відбудеться «перенесення» імпульсивності на внутрішні розумові дії учня; 3) постійно наголошувати на тому, що для розв'язання поставленого навчального завдання, яке вирізняється своєю складністю, необхідні виваженість, розсудливість і відсутність поспіху.

Обґрунтовуючи шляхи розвитку довільності у поведінці молодших школярів з низькою результативністю в учінні, ми зважали на те, що розвиток вольових якостей молодших школярів є важливою умовою їх навчальної успішності.

Висновки. Запропоновані шляхи розвитку довільності у поведінці молодших школярів з низькою результативністю в учінні з одного боку, актуалізують психологічні чинники та механізми поведінки учнів, що зумовлюють покращення її складових і появу проявів довільності, з іншого — сприяють позитивним змінам у розвитку мислення й уваги, мотивації та довільності у сфері учіння, що призводить до підвищення рівня навчальних досягнень в учінні.

Список використаних джерел

1. Арет А.Я. Очерки по теории самовоспитания / А.Я. Арет. - Фрунзе: Изд-во Кирг. гос. ун-та, 1961. - 124 с.
2. Бех І.Д. Довільна поведінка школярів як мета виховання / І.Д. Бех // Рідна школа. - 1993. - № 5. - С. 29-32.
3. Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте / Л.И. Божович. - М.: Просвещение, 1968. - 464 с.
4. Боришевський М.Й. Виховання самоконтролю в поведінці учнів початкових класів / М.Й. Боришевський. - К.: Радянська школа, 1980. - 143 с.
5. Буряк В.К. Мотивы познавательной деятельности учащихся / В.К. Буряк // Рад. школа. - 1980. - № 1. - С. 25 - 30.
6. Выготский Л.С. Собрание сочинений / Л.С. Выготский / Под ред. А.М. Матюшкина. - В 6-ти томах. - М.: Педагогика, 1983. - Т. 4: Детская психология. - 432 с.
7. Дружинин В.Е. Психология эмоций, чувств, воли / В.Е. Дружинин. - М.: Сфера, 2003. - С. 59-65.
8. Маркова А.К. Формирование мотивации учения: Книга для учителя / А.К. Маркова, Т.А. Матис, А.Б. Орлов. - М.: Просвещение, 1990. - 192 с.
9. Якобсон С.Г. Организованность и условия ее формирования у младших школьников / С.Г. Якобсон, Н.Ф. Прокина. - М.: Просвещение, 1967. - 165 с.

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Aret A.Ja. Oчерky po teoryu samovospytanyja / A.Ja. Aret. - Frunze: Yzd-vo Kyrg. gos. un-ta, 1961. - 124 s.
2. Beh I.D. Dovol'na povedinka shkoljariv jak meta vyhovannja / I.D. Beh // Ridna shkola. - 1993. - № 5. - S. 29-32.
3. Bozhovych L.Y. Lychnost' y ee formirovanye v detskom vozraste / L.Y. Bozhovych. - M.: Prosveshhenye, 1968. - 464 s.
4. Boryshevs'kyj M.J. Vyhovannja samokontrolju v povedinci uchniv pochatkovyh klasiv / M.J. Boryshevs'kyj. - K.: Radjans'ka shkola, 1980. - 143 s.

5. Burjak V.K. Мотивы познавательной деятельности учащихся / V.K. Burjak // Rad. shkola. - 1980. - № 1. - S. 25 - 30. further
6. Выготский Л.С. Собрание сочинений / Л.С. Выготский / Под ред. А.М. Матюшкина. - V 6-ty tomah. - M.: Pedagogyka, 1983. - T. 4: Detskaja psichologija. - 432 s.
7. Дружинин В.Е. Психология эмоций, чувств, воли / В.Е. Дружинин. - M.: Sfera, 2003. - S. 59-65.
8. Markova A.K. Формирование мотивации учения: Книга для учителя / A.K. Markova, T.A. Matys, A.B. Orlov. - M.: Prosveshhenye, 1990. - 192 s.
9. Jakobson S.G. Организованность у учащихся ее формирования у младших школьников / S.G. Jakobson, N.F. Prokina. - M.: Prosveshhenye, 1967. - 165 s.

Sydorenko O.B. The ways of development of the arbitrariness in the behavior of pupils of primary school age with low level of educational achievements. The research of conditions of arbitrariness in the behavior of juniors, who have low educational advances in learning, is reflected in the article; age characteristics of younger pupils is revealed, the essence of notion of "arbitrariness", "arbitrary regulation" is certain. The article presented the ways of development of arbitrariness in the behavior of young pupils with low-performing in the learning, determined psychological and pedagogical conditions of internal and external component of behavior, to overcome weaknesses in the cognitive area, deficiencies in the motivational area of learning and deficiencies in arbitrariness.

Keywords: arbitrariness, arbitrary regulation, motivation, attention, thinking, restrictive aim, volitional qualities, individual, personally-active, personally-oriented approach.

УДК 159.923

Яблонська Т.М.

ОСОБЛИВОСТІ ІДЕНТИЧНОСТІ ХУДОЖНЬО ОБДАРОВАНИХ ТА «ПРОБЛЕМНИХ» ПІДЛІТКІВ ТА ЮНАКІВ

Яблонська Т.М. Особливості ідентичності художньо обдарованих та «проблемних» підлітків та юнаків. У статті розглядається феномен ідентичності, його структура як єдність когнітивного, емоційного, конативного та ціннісного компонентів. Виявлено, що більш високий рівень розвитку ідентичності характеризує художньо обдарованих дітей, що виявляється і більш диференційованому і повному образі Я, його позитивній модальності й узгодженості, чіткій професійній перспективі майбутнього, більш високих статусах ідентичності в різних сферах життєдіяльності.

Ключові слова: ідентичність, ідентифікація, соціальна ідентичність, особистісна ідентичність, статус ідентичності.

Яблонская Т.М. Особенности идентичности художественно одаренных та «проблемных» подростков и юношей. В статье рассматривается феномен идентичности личности, его структура как единство когнитивного, эмоционального, коннативного и ценностного компонентов. Выведено, что более высокий уровень развития идентичности характеризует художественно одаренных детей, что проявляется в более дифференцированном и полном образе Я, его позитивной модальности и согласованности, четкой профессиональной